

Писмо до редакцията

За Солунската българска гимназия и за още нещо...

Идеята на В. Райнов, автор на материалата „Истината за Солунската гимназия“, публикуван в бр. 4 на в. „Литературен фронт“, вероятно е продиктувана от доброто намерение и изискването за по-точно прецизиране на историческите факти, свързани с началната история на Солунската гимназия и реалната оценка за ролята на нейните първостроители. Като пряк повод да напише критичните си бележки той сочи до пуснати някои „неточности“ по този въпрос от английската писателка Мерсия Макдермот в откритите от книгата ѝ „Свобода или смърт“, отпечатани в бр. 1 на в. „Антени“.

Дотук всичко изглежда съвсем естествено и нормално. Стремехът да се осветли генизисът на това име — в българската културна история учебно заведение сам по себе си е похвален, стига да е взета под внимание съществуващата по тази тема документация и да бъде спазен принципът на обективност и безпристрастност. В този смисъл логично възниква въпросът — в какво по-конкретно се състоят „неточностите“ и може ли да се счита, че изнесената аргументация от В. Райнов разкрива цялостната картина и доказва окончателно истината за Солунската гимназия?

Според него М. Макдермот неточно е посочила годината 1880 за рождената дата на Солунската гимназия и е предписала инициативата за създаването ѝ на бележките възражденски просветител Кузман Шапкарев, който бил „назначен за неин първ директор“. В противовес на то

ва твърдение той застъпва мнението, че тя е открита една година по-късно, като посочва за организатор и първ директор на гимназията Божил Райнов. По-нататък в писмото ретроспективно се изнася кратка информация за двегодишната дейност на гимназията, взета единствено от спомените на Б. Райнов, отпечатани през 1934 г. в книгата му „Преди половин век“.

Наистина по въпроса за началната фаза и по-специално за годината на основаването на Солунската гимназия и за конкретната практическа дейност на първите ѝ организатори историческата документация е доста оскъдна и носи предимно мемоарен характер.

През същата 1934 г., когато Б. Райнов обнародва спомените си, е отпечатан и сб. „Солун“, посветен на 50-годишнината от създаването на гимназията. Същият съдържа спомени и изследвания на редица най-известни бивши организатори, директори и учители на Солунската гимназия, в това число и на самия К. Шапкарев, писани по друг повод преди смъртта му. Авторите на материалите в посочения сборник единодушно подчертават организаторската дейност на К. Шапкарев през 1880 г. в Солун за създаването на необходимите предпоставки за откриването на гимназията. Начинание, което с активната подкрепа на местната българска църковно-училищна община и на Българската екзархия, в лицето на нейния заместник Методи Кусев, би

ло реализирано през есента на същата година.

В ръкописната си автобиография по този въпрос К. Шапкарев споделя следното: „С пристигането си в Солун на 3 юни 1880 г. заварих българските училища в развалини. Заех се да възстановя местното училище не само в града, но и навсякъде, де то по-преди в Македония са съществували български училища, да ги реформирам и укрепя, с цел да подготвя нужното за една гимназия, идея по която бях широко разговарял с Екзарха и Методи Кусевич в Пловдив и Цариград...“

Определена яснота по този въпрос внася Г. Кандиларов, директор на гимназията през 1883—1887 г. в едно свое изследване от 1930 г. Ето какво пише той: „До настъпването на учеб. 1880—1881 г. Солунската община на свое събрание разглежда поставеният от К. Шапкарев въпрос за укрепване на учебното дело и взема решение за откриването на мъжка и девическа гимназия. Протоколът бил изпратен на Екзархията за утвърждаване“. Откриването на гимназията според него се осъществява в началото на октомври 1880 г., като още през август Екзархията утвърдила решението на Солунската община и определя К. Шапкарев за главен учител и секретар на общината.

Заслугата на К. Шапкарев за полагане основите на Солунската гимназия споделя и Царевна Миладинова — първата директорка на девическата гимназия, която в спомените си бележи: „Големите познания и

широките връзки, които имаше К. Шапкарев с провинциалните градове, му помагаша да се погрижи преди Пречистански, преди Райнов и преди изпратения от Екзархията Ганчев, да закрепим солунските училища, да организира като едни от основателите и първи учители в гимназията, преди нашето идване в Солун.“

Приносът на К. Шапкарев в основаването на Солунската гимназия утвърждава по-късно в свои спомени и тогавашният председател на местната българска църковно-училищна община Козма Пречистански. „Неоспорима истина е — пише той, — че отварянето на гимназията е дело на Шапкарев и заслугата му стои за Македония се дължи на пословичната му упоритост и патриотизъм.“

Приведените свидетелства са достатъчни, за да осветлят в известна степен въпроса за годината на основаването на Солунската гимназия, и показват пионерския дял на нейния организатор К. Шапкарев.

Естествено в по-широк исторически аспект трябва да се посочи, че корените на Солунската гимназия се крият в богатите традиции на българското просветно движение в Македония през Възраждането, които именно тя съхрани и издигна на по-висок етап с оглед нарасналите обществени и културни потребности на българското население, под закрилата вече на Българската екзархия.

Откъде идват тогава и кое поража да противоречията, свързани с началната фаза от нейната история? Очевидно това се дължи на недостатъчната и сигурна изворова база. На второ място, трябва да се посочи неправилният подход, възприет от някои автори, които игнорират така наречения „подготвителен период“ на Солунската гимназия, който се осъществява през 1880 г. от българската община в Солун, с най-дейното участие на К. Шапкарев и на други обществени и просветни дейци в града.

Именно този организационен етап, тази „предистория“ на гимназията не всякога достатъчно се отчита,

което води до грешки в датировката на нейното раждане. Точно и затова през първата година, поради обстоятелството, че е непълна и организационно неукрепнала, гимназията се среща в литературата с името „Солунско главно училище“. По всяка вероятност през следващата 1881—1882 учеб. година гимназията получава юридическа санкция от Българската екзархия, минава под нейно попечителство, наименова се „Кирил и Методий“, а ръководството ѝ се осъществява от директор, за който е назначен Божил Райнов.

Следователно М. Макдермот е отбелязала тази година за начало на гимназията, ръководейки се от наложената в литературата периодизация, без да има непременно за цел да разглежда подробно всичките перипетии на началната ѝ история. Нейната идея с оглед задачата, която преследва, е съвсем друга — просто да маркира с най-обща ширин ролята на това учебно заведение — оная благотворна атмосфера, която ще влияе за нравственото и гражданското формиране на Гоце Делчев. Така че по същество тук няма грешка. Действително К. Шапкарев се титулува „главен учител“, а не директор (звание, което се въвежда от 1881 г.).

Българският читател високо ценя творческото научно дело на М. Макдермот не само за това, че с него прави достойни на други наред постиженията и духовните ценности на нашата нация, но и заради естетическите и научни достойнства, които притежава то, факт, който е служено ѝ спечелила нашата голяма признателност.

И. С. МОРДАН ВАНЧЕВ

Б. Р. Редакцията на в. „Литературен фронт“ извърши собствена проверка по повдигнатия въпрос и се солидаризира с мнението на и. с. Мордан Ванчев.